

*Voor alle Ella's, Clements, Emiles,
Remi's, Flores, Liezes, Hasses en hun leeftijdsgenoten*

D/2015/45/359 – ISBN 978 90 820 3378 6 – NUR 840, 766

Vormgeving omslag & binnenwerk: Gert Degrande | DE WITLOFCOMPAGNIE

© Pedro De Bruyckere, Bert Smits & Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2015.

Uitgeverij LannooCampus maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediativisie van Uitgeverij Lannoo nv.

Alle rechten voorbehouden.

Niets van deze uitgave mag veeleenvoudig worden en/of
openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie,
microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij LannooCampus
Erasme Ruelensvest 179 bus 101
3001 Leuven
België
www.lannoocampus.be

AnderZ
Triosingel 38
4101 XC Culemborg
Nederland
www.AnderZdenken.nl

INHOUDSOPGAVE

HOE KUN JE DIT BOEK LEZEN? 9

1 INLEIDING 13

2 HEEFT MIJN KIND NOG EEN TOEKOMST? 19

- 1 Zwarte zwanen 20
- 2 Een moeilijke opdracht: het heden helder zien 22
- 3 Het gevaar van chronocentrisme 26
- 4 Het gaat goed met de wereld, dank u! 27
- 5 En hoe zit het met de toekomst? 35
- 6 Zien onze kinderen het zelf nog wel zitten? 37
- 7 Zal de volgende generatie het slechter hebben dan de vorige? 39

3 IN WELKE WERELD ZAL MIJN KIND LEVEN? 43

- 1 Je zelf uploaden tegen 2039? 45
- 2 5 scenario's voor de toekomst 50
- 3 Hoe kijken jongeren zelf naar de toekomst? 54

4 WAAR ZAL MIJN KIND LEVEN? 59

- 1 Hotel 'Mama': noodzaak of gemak? 61
- 2 De stad is overal 63
- 3 Individueel Vlaanderen en collectief Nederland? 70
- 4 Wat met open groene ruimte? 73
- 5 Thuis is waar mijn job staat 75
- 6 Wat is er nodig voor een eigen stekje? 78

5 ZAL ER NOG WERK ZIJN VOOR MIJN KIND? 85

- 1 Zijn er nog genoeg kinderen om ons werk te doen? 89
- 2 Zijn er vandaag genoeg mensen om het werk te doen? 91
- 3 Maar de robots dan? 93
- 4 Hoe kunnen we onze kinderen het best hier op voorbereiden? 98

6 WAT MOET MIJN KIND STUDEREN? 101

- 1 Moeten we nog studeren? 103
- 2 De prijs van een diploma 105
- 3 Waar studeren? Online? 109
- 4 Hoger onderwijs onder druk 111
- 5 Een diploma: een startbewijs voor een leven lang leren 112
- 6 Algemene vorming: de beste garantie voor de toekomst? 114

7 ZAL MIJN KIND GEZOND ZIJN? 121

- 1 Wanneer te veel wordt 124
- 2 Jong geleerd is oud gedaan 129
- 3 Grenzeloos en bodemloos 132
- 4 Meten is weten 137

8 ZAL MIJN KIND OOIT EEN PARTNER VINDEN? 145

- 1 Let's talk about sex, or romance? 149
- 2 Maar was dit niet de 'online porno' generatie? 153
- 3 Veranderende posities, veranderende gezinnen 156
- 4 Hoe kun je jongeren voorbereiden op seks en relaties? 158

9 ZAL MIJN KIND NOG JONG MOGEN ZIJN? 163

- 1 Drie ingrediënten om jongerencultuur mogelijk te maken: tijd, ruimte en vergeten 165
- 2 De drie ingrediënten onder druk 168
- 3 Vrije tijd, vrije ruimte en vergeten vrijwaren is mensenwerk 178

10 WAT MOET MIJN KIND LEREN? 181

- 1 vier, plus één, pijlers van educatie 183
- 2 Op eigen benen staan 186
- 3 Samenwerken en verbonden zijn in netwerken 193
- 4 Leren omgaan met verschillen 198
- 5 Brede kennis en referentiekaders opbouwen 204
- 6 Leren probleemoplossend te denken 210
- 7 Leren omgaan met overvloed en schaarste 214

11 HOE ZAL HET MET MIJN KIND GAAN IN DE TOEKOMST? 223

- 1 Het gaat goed met onze kinderen! 224
- 2 Braver 225
- 3 Angst 230
- 4 Keep calm and carry on 233

DANKWOORD 236**BRONNEN** 238

Ik
was 10
in
2015

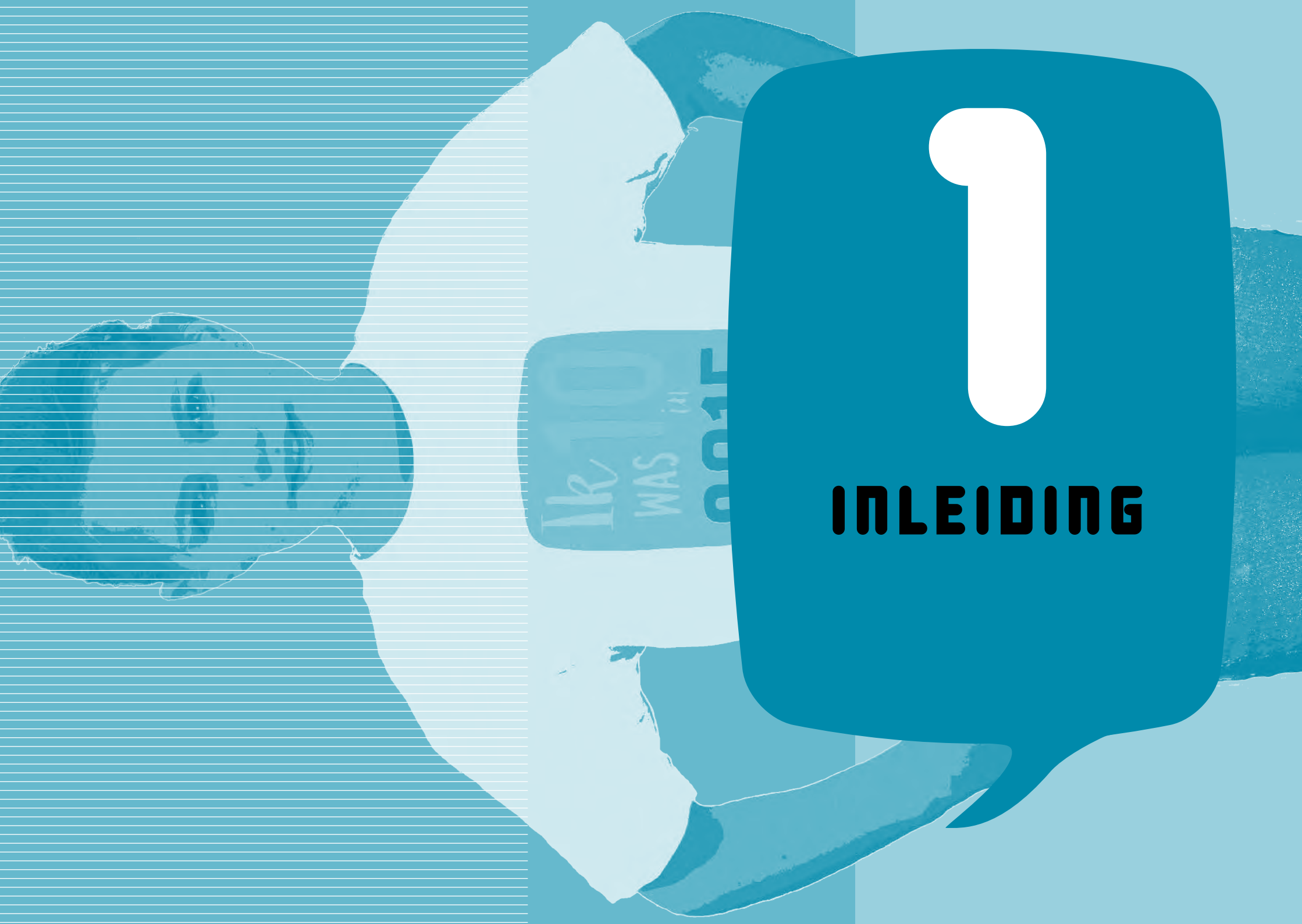
HOE KUN JE DIT BOEK LEZEN?

Met dit boek willen we graag iedereen die op een of andere manier betrokken is bij de opvoeding, en dus de ontwikkeling van kinderen en jongeren, een ruime achtergrond geven. Het eerste hoofdstuk schetst een globale context van de wereld waarin we nu leven om dan in het tweede hoofdstuk verschillende toekomstbeelden te schetsen. De kern van het boek is vervolgens opgebouwd aan de hand van verschillende concrete vragen die we ons als ouders, opvoeders en leerkrachten stellen over de toekomst van onze kinderen.

Vermoedelijk zul je bij het lezen van de antwoorden op de verschillende vragen herhaaldelijk denken 'wat kan ik daar dan aan doen?' of 'hoe kan ik dan onze kinderen of jongeren hier het best op voorbereiden?' Onze antwoorden op deze vragen hebben we gebundeld in de laatste twee hoofdstukken waar we het hebben over 'wat onze kinderen allemaal moeten leren' en tot slot een antwoord geven op de hamvraag:

hoe zal het met onze kinderen gaan in de toekomst? Omdat we ons echter kunnen voorstellen dat er toch al een behoefte is aan opvoedingstips, hebben we in het boek verschillende korte kaderstukjes met suggesties verwerkt. Je kunt deze herkennen aan dit symbool ✱. Je zult ook kaderstukjes vinden met dit symbool: 🗨️. Daarin staan zaken vermeld die leuk om te weten zijn.

Dit boek heeft als ambitie om heel wat onderzoek en inzichten op een bevattelijke manier te verwerken. Daarin zijn we zeker niet volledig. Het is onze eigenzinnige selectie van wat wij denken dat relevant is. Pik eruit wat voor jou relevant is. Jij weet immers als opvoeder vaak het beste wat er nodig is om jouw kind zo goed mogelijk voor te bereiden op de toekomst!

1

INLEIDING

Ella wordt dit jaar tien. Je ziet haar lachen en tegelijk bekruipt je een vreemde gedachte. Los van discussies of er dan al dan niet nog een pensioen zal bestaan, zal ze net als al onze tieners ten vroegste met pensioen gaan ergens in de late helft van de volgende jaren zestig. Denk nu vijftig jaar terug. Het zijn de jaren zestig van Elvis en The Beatles. In die voorbije decennia zagen we muren en torens vallen en nieuwe muren en torens gebouwd worden. We zagen koude oorlogen en nieuwe vriendschappen ontstaan.

Hoe kun je dan voorspellen wat er de komende vijf decennia allemaal zal gebeuren?

Het antwoord is eenvoudig: niet. Toch willen we in dit boek tendensen beschrijven die de komende tien tot vijftien jaar een invloed kunnen en wellicht zullen hebben op het leven van Ella en alle andere jongeren, en op iedereen die bij de opvoeding van die jongeren betrokken is.

In *De Jeugd Is Tegenwoordig* namen we al afstand van het pure generatie-denken. Vaak zijn er meer verschillen binnen generaties dan tussen generaties. Een 'bouwjongere' die op zijn twaalfde al weet dat hij in de bouw wil werken en die dat op zijn zestiende nog steeds vol overtuiging wil, verschilt vaak minder van zijn vader dan dat hij lijkt op leeftijdsgenoten die een andere levensrichting inslaan.

Toch is die bouwjongere ook vandaag op bepaalde vlakken anders dan zijn vader toen die twaalf of zestien jaar oud was, omdat de wereld

waarin hij leeft veranderde. Daarom zullen we in dit boek niet zozeer de jongeren beschrijven, maar de veranderingen in hun leefwereld en de kringen daarbuiten. Zo zullen we een tekening maken van wat jong zijn betekent vandaag en de komende jaren.

In dit boek proberen we antwoorden te formuleren op vragen waar veel ouders, leerkrachten, opvoeders, maar ook jongeren zelf vandaag mee lopen. Hoe ziet de toekomst eruit? Hebben we wel nog een toekomst? Zal er nog werk zijn? Wat moeten we studeren? Waar zullen we leven? Zal mijn kind ooit een vriend of vriendin vinden? Wat moet ik doen als ouder, opvoeder of leerkracht opdat mijn kind of leerling klaar is om de wereld aan te kunnen? Wat moeten we hen allemaal leren?

RATIONEEL OPTIMISME

Als mens en schrijver ben je nooit neutraal en we schrijven dit boek ook met een duidelijke visie in het achterhoofd. We noemen onszelf 'rationele optimisten'. Dat betekent dat we enerzijds niet blind zijn voor de huidige problemen en de uitdagingen die ons allemaal te wachten staan, en anderzijds ook oog hebben voor heel wat positieve ontwikkelingen.

We zullen dus niet ontkennen dat er milieuproblemen zijn. We zien ook hoe onze straten ondertussen volhangen met camera's en hoe tegelijkertijd onze mailboxen en telefoons gevolgd kunnen worden door iedereen dit maar lijkt te willen. We weten dat *Yes, We Can* de voorbije jaren *Yes, We Scan* bleek te zijn.

Maar tegelijk zien we ook dat bijvoorbeeld de voorbije tien jaar in China miljoenen mensen uit armoede raakten, en daar niet alleen. De VN stelde vast dat het aantal mensen dat in extreme armoede leefde in 2010 sinds 1990 gehalveerd is. We zijn nog nooit zo oud geworden

als vandaag. En die zelfde technologie die onze privacy bedreigt, zorgt ervoor dat we wereldwijd met elkaar kunnen communiceren voor een fractie van het bedrag dat we hiervoor in 1965 zouden betaald hebben.

En we zien ook dat er naast de uitdagingen oplossingen kunnen ontstaan. Niet noodzakelijk zijn die oplossingen per definitie technologisch van aard. Vaak is het een complex samengaan van menselijke of maatschappelijke evoluties. Dat we vandaag minder kinderen krijgen, heeft deels te maken met technologie (de pil, het condoom, ...) maar evenzeer met verschuivingen in waardepatronen, daling van kindersterfte, het opkomen van tweeverdieners, ...

We beseffen dat oplossingen soms maar komen net voor het te laat is, soms zelfs pas als het al in feite twee over twaalf is. Net daarom zijn we rationele en geen 'blinde' optimisten. Noch willen we stellen dat we in uitzonderlijk tijden leven. We willen niet meedoen aan wat men *chronocentrisch* denken noemt. De uitzonderlijkheid van een periode kun je pas achteraf vaststellen. Misschien schrijven onze zonen en dochters binnen vijftig jaar wel boeken waarin ze uitleggen hoe weinig uitzonderlijk de tijd was waarin hun ouders leefden. Zeker niet zo speciaal en uitzonderlijk als de tijd waarin zij leven.

Maar het idee dat het enkel maar achteruit gaat en zal gaan? Nee, dat zul je ook niet in ons boek lezen. Wel willen we kijken wat Ella en haar leeftijdsgenoten zoal te wachten staat en wat wij samen kunnen doen om haar en hen hierbij zo goed mogelijk bij te staan. Dit onder het motto dat er maar één ding absoluut zeker is: ze waren tien in 2015.

Ik
WAS
in
2015

2

**HEEFT MIJN
KIND NOG EEN
TOEKOMST?**

We hebben geen glazen bol. Of toch, we hebben er eentje op de kast staan, maar het ding wil maar niet werken. Het is echter niet zo moeilijk om grote tendensen te zien. Denk dan bijvoorbeeld aan technologisering, bevolkingstoename, enzovoort. Maar toch is dat niet genoeg om onze toekomst echt te voorspellen. Waarom is toekomst voorspellen zo moeilijk?

1 | ZWARTE ZWANEN

Nassim Nicholas Taleb beschreef hoe er in de geschiedenis *black swans*, zwarte zwanen, voorkomen. Grote gebeurtenissen die niet voorspeld werden of zelfs maar konden worden voorspeld. Toch hebben die een enorme, blijvende impact op de wereldgeschiedenis. Achteraf vragen we ons dan af hoe we zo stom konden zijn dat we het niet hadden gezien en lijken die onverwachte gebeurtenissen wel opeens voorspelbaar. Er zijn altijd wel doemdenkers die het einde der tijden voorspellen, of het instorten van de economie, maar hoe kun je nu weten wie van die doemdenkers gelijk heeft? Het is pas achteraf dat zo iemand dan een genie genoemd wordt.

9/11 is zo'n voorbeeld van een zwarte zwaan, de val van de Lehman Brothers bank wellicht ook. Ondanks het feit dat er altijd wel mensen

te vinden zijn die dit voorspeld hadden en wilden voorkomen, bleken ze onvermijdelijk. Achteraf is het makkelijk stellen dat een betere samenwerking tussen de inlichtingendiensten 9/11 had kunnen verhinderen.

Eigen aan *black swans* is dat de goegemeente ze niet zagen aankomen, laat staan dat wij dat kunnen in dit boek. Misschien hebben bijvoorbeeld de transhumanisten wel gelijk. Dat zijn onderzoekers en denkers die het menselijk lichaam willen upgraden om zo onder andere veroudering tegen te houden. Oud worden is in hun ogen een dodelijke ziekte die misschien te genezen valt. Misschien staan we dan wel niet dicht bij het eeuwige leven, maar leven we binnenkort nog een pak langer dan vandaag. Het is niet onmogelijk, als je kijkt hoe onze levensverwachting in een relatief korte tijd is toegenomen. In een gesprek over transhumanisme dat enkele van onze studenten in voorjaar 2015 begeleidden, met leerlingen van zeventien jaar, kregen we een interessante reactie op deze gedachte: betekent dat dan dat je eeuwen bij elkaar moet blijven?

HOOGBEJAARD IN 2065

Voorlopig gaan we er toch maar vanuit dat de kans reëel is dat de auteurs van dit boek in 2065 hoogbejaard zijn, of er niet meer zullen zijn. Maar dat was onze vraag niet. Zal de wereld er nog wel zijn? Hoe zal de wereld eruitzien voor onze kinderen? Hebben onze kinderen nog wel een toekomst?

Zelfs als je een optimist bent, zul je toch wellicht negatief antwoorden op deze vraag. Er zijn de gevechten en gruwelijke martelingen in het Midden-Oosten. Honderd jaar na de start van de Eerste Wereldoorlog is er opeens terug oorlog in Europa. Het conflict in Oekraïne maakt dat er doden vallen, zeer dicht bij huis.

Ondertussen lijken de Russische Beer en de Amerikaanse Cowboy terug in een koude oorlog verwickeld die bij momenten behoorlijk heet wordt. Er zijn ziektes die we niet onder controle krijgen, en dan hebben we het nog niet eens gehad over het milieu ... Het zijn allemaal redenen om te denken dat het slecht gaat met onze kleine, blauwe stip in de onmetelijke ruimte. Het kan ervoor zorgen dat we er niet zo zeker van zijn of onze kinderen nog wel een toekomst hebben. Om die vraag te beantwoorden moeten we echter iets doen wat nog moeilijker is dan de toekomst voorspellen: naar het heden kijken.

2 | EEN MOEILIJKE OPDRACHT: HET HEDEN HELDER ZIEN

Leven we in uitzonderlijke tijden? Als je deze vraag met 'ja' beantwoordt, hoef je niet ver te zoeken naar goede redenen. Nog nooit waren we met zoveel mensen op onze werelddbol en tegelijk hebben naar verhouding zelden zo weinig mensen armoede gekend. Nog nooit woonden er zoveel mensen in de stad als vandaag. Ons DNA wordt stelselmatig verder ontrafeld. Nog nooit keken er zoveel mensen naar een gek Gangnam-Style-dansje van een Koreaan die Psy heet. Het valt ons op dat de redenen waarom we uitzonderlijke tijden zouden beleven zowel positief als negatief ingevuld kunnen worden.

Het idee dat we in uitzonderlijke tijden leven (zowel positief als negatief), wordt ook 'chronocentrisme' genoemd. Dit is het centraal stellen of als uitzonderlijk beschouwen van de eigen tijd. Maar leven we wel in een tijd zonder weerga? Er zijn evenveel argumenten voor als tegen deze opvatting. De droom om mensen naar Mars te laten gaan, wordt nu misschien wel iets concreter, maar een man op de maan zetten zoals

in de jaren zestig lijkt ons momenteel niet zo goed meer te lukken. Sinds de uitvinding van de telegrafie gaan berichten vliegensvlug van de ene kant van de aarde naar de andere kant. We boeken nog steeds tijdswinst in onze werkprocessen, maar een sprong zoals vroeger van weken naar seconden, die kunnen we vandaag niet meer maken. De vervuiling is vandaag enorm, maar onderschat de kaalslag in de middeleeuwen niet, of de smog van de industrialisering.

Zijn er vandaag dingen anders dan vroeger? Ja, zoals elk dag anders is dan de vorige. Zijn er grote veranderingen? Wellicht wel, en die zijn er zowel ten goede als ten kwade. Toch zijn we ervan overtuigd dat het zeer moeilijk is om de impact van veranderingen in te schatten terwijl je ze beleeft. Een grote ommezwaai kan heel spectaculair lijken voor wie er dichtbij staat, maar blijkt al gauw slechts een voetnoot in de geschiedenis. Tegelijk kunnen echte momenten van revolutie ongemerkt voorbij sluipen om ons pas decennia later te verrassen. We willen het bestaan van revoluties zeker niet ontkennen, toch praten we zelf liever over evoluties die we kunnen vermoeden in onze samenleving.

WAT WAS DE ECHE IT-REVOLUTIE?

Laten we illustreren hoe moeilijk echte revoluties te herkennen zijn aan de hand van een concreet voorbeeld. We beleven momenteel de laatste jaren van de pc, een computer voor huis-tuin-en-keukengebruik. Zowel Apple als Microsoft stelden eind 2012 al dat we al leven in een post-pc-tijdperk nu de massa mobiele toestellen heeft omarmd. Het lijkt voor sommigen vergezocht of futuristisch, maar deze evolutie lijkt wel degelijk al aan de hand bij sommige jongeren. Quasi iedereen heeft wel toegang tot het internet, meestal letterlijk op zak, maar waarom zouden jongeren

nog een ouderwetse desktopcomputer nodig hebben? Alles wat je wilt op het net (surfen, YouTube bekijken of andere vormen van sociale media gebruiken) kun je even makkelijk met een smartphone of tablet.

Zijn dit revoluties? Mogelijk, maar misschien heeft Ferguson gelijk en zit de echte revolutie al bij de Alto-computer die Xerox maakte in de vroege jaren zeventig. Dit is zelfs lang voor Apple en Microsoft over hun toestellen nadachten. Deze computer bezat een muis en een grafische interface met iets dat verdacht veel op vensters (*windows*) leek. Het ding was echter nooit te koop en

de latere versie voor het grote publiek in 1981 sloeg niet echt aan. Enkele jaren later kwam Apple met zijn succesverhaal. De kans is groot dat de Alto ook maar een historisch moment was in een lange reeks van stappen waarbij we steeds weer probeerden informatie efficiënter

en gebruiksvriendelijker te bewerken en te delen.

Wie weet zijn de smartphones ook maar een tussenstap. In de VS stagneert de verkoop van dergelijke telefoons bij jongeren omdat een slim telefoontoestel naast een tablet misschien wel dubbelop is. En ondertussen zetten Google en een paar andere bedrijven in op draagbare technologie. Denk maar onder andere aan de vele smartwatches, slimme uurwerken die op de markt komen in dit jaar, waarin Ella tien wordt.

En ondertussen wordt er druk gewerkt aan de eerste huisrobots. Nee, niet de robotstofzuigers, maar toestellen als de Jibo (zie foto). Een robot waarmee je kunt communiceren zoals met Siri op je iPhone, Cortana op je Windows-telefoon of een van de verschillende digitale assistenten op je Android-telefoon of -tablet. Je stelt vragen aan een toestel, zoals 'Hoe maak ik aardappelpuree?' en het ding antwoordt je met een mogelijk recept, eventueel met beelden die de uitleg ondersteunen hoe je dit het beste aanpakt.

3 HET GEVAAR VAN CHRONOCENTRISME

Het grote gevaar van chronocentrisch denken is volgens ons dat het ervoor kan zorgen dat het ontbreekt aan perspectief en relativering in het denken over de veranderingen. Dit valt op bij zowel voor- als tegenstanders van technologie.

De voorbije jaren kregen de tegenstanders van technologie het nodige momentum. Nicholas Carr herdefinieerde zichzelf met *The Shallows* (2011) van een verdediger van technologie tot een koele minnaar van ICT. Manfred Spitzer vulde ondertussen aan met een emotioneel betoog over de 'noodlottige' gevolgen van technologie in *Digitale Dementie* (2013) en noemt iPads op school ronduit 'misdadig'. Zowel Carr als Spitzer zien de huidige tijd als uitzonderlijk, en lijken er niet eens in stilte bij te denken: spijtig genoeg is hij uitzonderlijk.

Bekijk je dit even met wat afstand, dan zie je dat elke vorm van technologie de nodige bezorgdheid meebrengt. Denk bijvoorbeeld aan *radio-tismus*. Dit is het label dat mannen opgeplakt kregen die van radio hun hobby maakten in de jaren twintig van de vorige eeuw. Deze mannen zouden bezeten zijn van de stemmen uit de radio waar ze uren mee doorbrachten op zolder – en dus weg van hun familie. Deze diagnose voor specifieke mannen 'verdween' toen de radio van de zolder een plek in de woonkamer kreeg. De diagnose werd daarna op vrouwen geplakt. Hun zenuwen zouden de zintuiglijke ervaring van de gemedieerde stemmen niet aankunnen. O ja, en de radio zou de vrouwen ook van hun huishoudelijke taken kunnen weghouden.

Jibo

We halen dit voorbeeld uit een werk van Birdsall en Siewert dat toont dat de link tussen waanzin en media al langer bestaat en doorheen de tijd erg kan veranderen. De mogelijke kwade invloed van rockmuziek van de jaren vijftig, zestig en zeventig duikt terug op in de vrees voor negatieve gevolgen van gewelddadige films en vindt nu zijn vertaling in de nodige *moral panics* rond sociale media en games.

Ook de voorstanders van technologie zijn volgens ons vaak niet vrij van chronocentrisme. Denk dan bijvoorbeeld aan iemand als Maurice de Hond die in Nederland een van de drijvende krachten is achter de Steve Jobs-scholen. Deze scholen worden niet voor niets 'O4NT' genoemd: onderwijs four (sic) nieuwe tijden. De wereld zou zo veranderd zijn dat het huidige onderwijs al vermolmd zou zijn. En dus moet technologie dringend het onderwijs in, meer nog: technologie moet het onderwijs van een gewisse dood redden.

Bij dergelijke voorstanders dreigt 'solutionisme', een concept dat de wereld leerde kennen via Evgeny Morozov in *To Save Everything, Click Here*. Bij solutionisme is het uitgangspunt dat er voor elk probleem, hoe moeilijk of complex ook, een oplossing bestaat. Die oplossing is dan ook nog meestal technologisch van aard. Ingewikkelde sociale fenomenen in het domein van politiek, gezondheidszorg of onderwijs, zijn volgens de aanhangers van het solutionisme te reduceren tot overzichtelijke problemen met een dito technologische oplossing. Peter Thiel, de man achter PayPal, stelt zelf ook vragen bij de huidige innovatiegolf die hij eerlijk gezegd niet zo vernieuwend meer vindt. Zitten we wel op de zoveelste app te wachten? Waar blijven de vliegende auto's, de geneesmiddelen, het eeuwige leven? 'In plaats van deze echte revoluties kregen we Twitter met 140 tekens'.

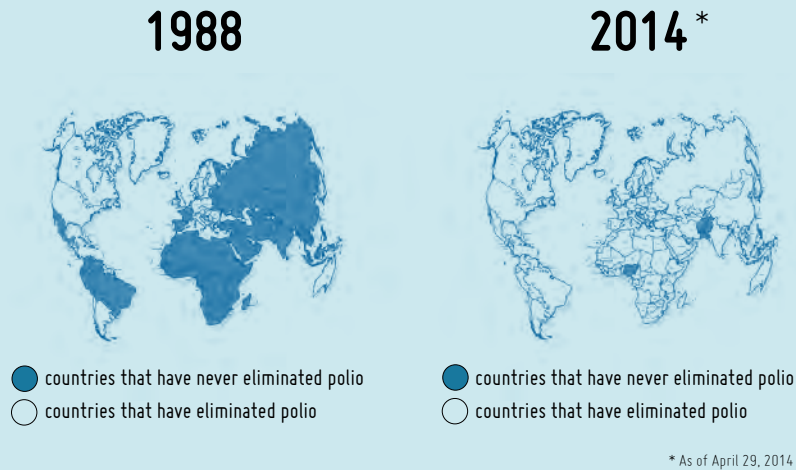
We leven in hoogtechnologise tijden, maar net zoals jongeren niet herleid kunnen worden tot hun smartphone, zou het fout zijn onze tijd te herleiden tot de technologie die we vandaag gebruiken. En zo wordt de vraag nog prangender: hoe gaat het echt met de wereld vandaag?

4 | HET GAAT GOED MET DE WERELD, DANK U!

Op het gevaar zelf in de chronocentrische val te trappen, stel jezelf de vraag even: was je liever vijftig jaar eerder geboren, of honderd, misschien tweehonderd? De Amerikaanse president Barack Obama stelde in september 2014 dat het vandaag de beste tijd is om geboren te worden. Het klonk gek in een periode waarin we maar niet lijken te ontsnappen aan de economische crisis, en op een moment dat de VS nog maar eens bommen gooien op Irak. *Business Insider* verzamelde naar aanleiding van deze uitspraak een reeks grafieken die duidelijk maken dat de Amerikaanse president wel degelijk een punt heeft. Het klinkt cynisch als je op plaatsen geboren wordt waar er oorlog is en waar mensen sterven. Toch is de kans groter dan ooit dat het beter met je zal gaan dan vroeger. Een greep uit de positieve evoluties die Kevin Loria voor *Business Insider* verzamelde:

- De kindersterfte is sinds 1950 spectaculair gedaald, we leven allemaal een pak langer.
- Vergrijzing klinkt vaak als een negatief economisch begrip, maar tegelijk is het ook fantastisch nieuws als je er bij stil staat.
- Wereldwijd daalde het risico om jong te sterven, van 14% in 1970 tot 5% in 2010. De kans om te sterven voor je vijftigste was nog 28% in 1980, vandaag is dat nog slechts 14%.

- Niet enkel sterven nam af, ziek worden ook. Bekijk bijvoorbeeld deze evolutie van polio:

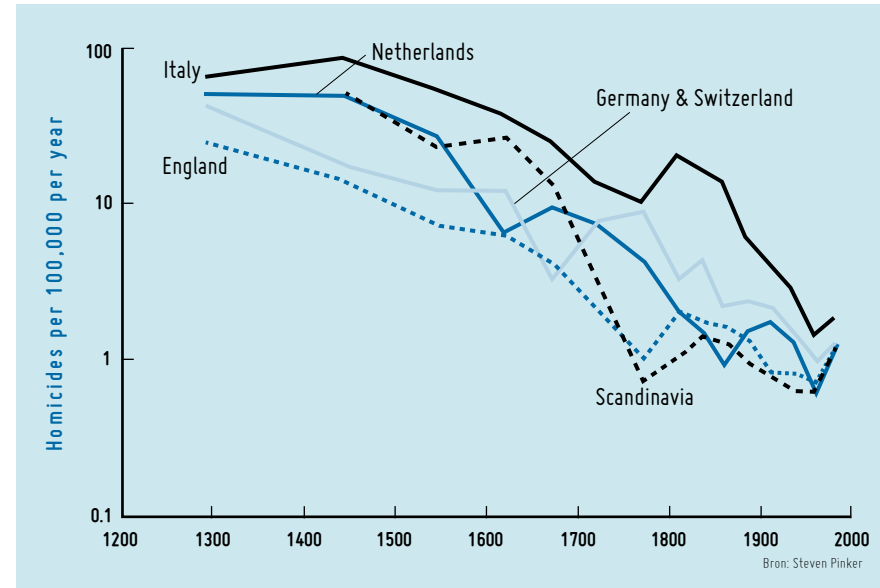

- Nog nooit hadden zoveel mensen als vandaag toegang tot drinkbaar water.

Maar hoe zit het met de geletterdheid in de wereld? Hoeveel mensen zijn er vandaag ongeletterd wereldwijd? Wat denk je zelf? De helft? Meer?

Volgens de Wereldbank was in 2011 het aantal analfabeten, dit zijn mensen boven de vijftien die niet kunnen lezen of schrijven, in de ontwikkelingslanden gezakt naar 24% in 1999. In 2014 is volgens het *CIA World Factbook*, die dezelfde definitie als de Wereldbank hanteren, nog slechts 15,9% van de wereldbevolking analfabeet. Bij de mannen is dat 11,4%, bij de vrouwen 20,3%.

Maar met de vele oorlogen in de wereld in ons achterhoofd, hoe zit het dan met geweld? Steven Pinker beschrijft in zijn boek *The Better Angels of Our Nature* hoe het geweld de voorbije millennia is afgenomen. Hij verwijst dan onder andere naar de daling van het aantal moorden wereldwijd:

Het kan bitter klinken voor mensen die zelf, of van wie hun familieleden een (wereld)oorlog hebben meegemaakt, maar de evolutionaire psycholoog argumenteert dat als je kijkt naar het relatieve aantal doden, zelfs tijdens de twee wereldoorlogen van de vorige eeuw, deze toch de daling van het totaal aantal doden in het geheel van de geschiedenis niet doet kantelen.

HOE GA JE ALS OUDER OM MET NIEUWSBERICHTEN OVER GEWELD, OORLOG, ...?

Veel van wat fout loopt in de wereld komt vandaag onze woonkamer binnen via de media. Wat betekent dit voor kinderen? En hoe ga je hier als ouder mee om? Peter Nikken is psycholoog en gespecialiseerd in de invloed van media op de ontwikkeling van kinderen. Hij maakt eerst en vooral onderscheid tussen nieuws bedoeld voor kinderen (denk aan het Jeugdjournaal in Nederland of Karrewiet in Vlaanderen) en het nieuws bedoeld voor volwassenen. De redacties van dergelijke programma's gaan ervan uit dat kinderen van acht tot tien jaar de nieuwsitems die ze bespreken zelfstandig moeten kunnen bekijken en begrijpen. De kinderen zouden daar dan niet meer emoti-

oneel belast door mogen worden. Ze plaatsen wel de gebeurtenissen in een context die begrijpelijk is voor kinderen. Jongere kinderen kunnen wel al nieuwsgierig zijn naar de nieuwsberichten, maar staan vaak nog niet stil bij de eigenlijke consequenties van wat ze zien.

Belangrijker is te beseffen dat je eigen reactie soms de kinderen meer kan doen schrikken dan wat er te zien valt op het scherm. Als je zelf emotioneel reageert op iets wat je leest of ziet, zal een kind dit oppikken en zich zorgen maken over zijn of haar ouder. Dit duiden is dan heel erg belangrijk, net als het meegeven van de nodige relativering.

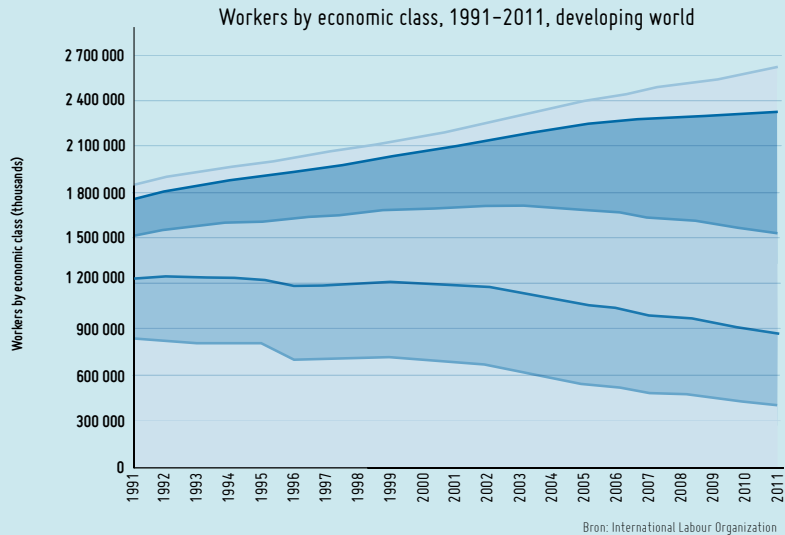
Pinker kreeg kritiek omdat hij het relatieve aantal doden bekeek ten opzichte van de totale wereldbevolking en deze kritiek snijdt hout. Toch is het zo dat zelfs terwijl door betere mediaverslaggeving de

wereld constant in brand lijkt te staan, het aantal gewapende conflicten stelselmatig afneemt:

Een omgekeerde beweging zien we op het vlak van ongelijkheid binnen landen. Die neemt terug toe. Het World Economic Forum ziet eind 2014 zelfs dit als de belangrijkste trend wereldwijd voor 2015 en zowel onderzoekers als Piketty als de OESO tonen dat dit het geval is. Maar het is belangrijk te beseffen dat deze toename van ongelijkheid vooral *binnen* de landen zelf voorvalt, zoals ook de OESO aangeeft. De ongelijkheid *tussen* landen nam tegelijkertijd af en het aantal armen in de wereld nam het voorbije decennium zelfs spectaculair af. In China alleen al kwamen 400 miljoen mensen uit armoede.

De middenklasse wereldwijd staat in veel landen onder druk, maar het totaal aantal mensen dat tot de middenklasse gerekend kan worden in de ontwikkelingslanden neemt stelselmatig toe:

EEN NIEUWE VORM VAN TERREUR

In 2014 dook een nieuw fenomeen op wat we 'terreur 2.0' zouden kunnen noemen. Het gaat bijvoorbeeld om een kind van zeven dat in de camera zegt dat hij de ongelovigen in Europa wil doden. Of beelden van een ander kind met een afgehakt hoofd in

zijn handen. Je wilt de beelden niet zien, maar het is moeilijk. Ze komen opeens niet enkel meer binnen via de krant of televisie. Ze komen vooral binnen via sociale media. Het blijkt een nieuwe, zeer effectieve vorm van terrorisme.

9/11, de aanslagen in Spanje, Londen, ... Het gaat om terroristen die alle mogelijke klassieke massamedia wisten te bespelen. Het zijn verschrikkelijke beelden die we via de CNN's van deze wereld leerden kennen. We kijken nog steeds naar die klassieke media, maar vandaag is nieuws al snel een hashtag op Twitter. De beelden die je daar dan als volwassene en tiener ziet, zijn in één woord verschrikkelijk en vooral ook zeer effectief. Mensen worden bang. Heel bang.

Er bestaan veel definities van terrorisme. Maar het doel van terreur is zeer duidelijk: politieke veranderingen afdwingen door middel van gewelddadige acties die het maatschappelijk leven ontwrichten. Deze kunnen bestaan uit het zaaien van angst – soms met zeer gewelddadige acties – om zo de politieke stabiliteit te ondergraven. Dat je als kijker bang wordt, is dus de bedoeling. Daarom zijn de beelden die via sociale media verstuurd worden ook wel degelijk terrorisme. Islamic State is een

van de eerste terreurorganisaties die de werking van de dit medium door hebben en met 'succes' gebruiken. Door Twitter en Facebook komen hun berichten en beelden onze huiskamers en slaapkamers binnen. Ze beheersen onze slimme telefoons. We zijn zo onder de indruk ... dat we de beelden zelf verder delen en zo ironisch genoeg de terreur mee effectief maken.

Hoe ga je hier als ouder of leerkracht mee om? Het is belangrijk te beseffen dat het verder verspreiden van dergelijke verschrikkelijke beelden net de bedoeling is. Het helpt om elkaar en onze kinderen daarop te wijzen. Daarnaast moeten we vermijden dat beelden ongevraagd bij onze kinderen en jongeren binnenkomen. De 'handige' functie van Facebook waarbij filmpjes vanzelf opstarten, kun je ook afzetten. Verder blijven de tips die we eerder bij Peter Nikken haalden ook hier bruikbaar, zie bij 'Hoe ga je om met geweld in de media?'

ER IS OOK SLECHT NIEUWS

We zouden pas chronocentrisch zijn, als we alles enkel zouden beperken tot positieve evoluties. Tot nu toe hadden we het bijvoorbeeld nog niet over duurzaamheid en het milieu. Hier is het nieuws een pak minder rooskleurig. Zowel het World Economic Forum als de OESO, naast natuurlijk de wetenschappers van het klimaatpanel van de Verenigde Naties, tonen hier een grimmig beeld.

En dit is niet het enige slechte nieuws dat een invloed kan hebben op ons dagelijks leven. Het World Economic Forum waarschuwt zo onder andere voor de blijvende onrust in het Midden-Oosten of het stijgend gevaar van cyberaanvallen. Hoewel dit soms ver van ons bed kan lijken, is niets minder waar. Aan leraren in wording waarschuwen we bij het begin van hun opleiding voor iets wat doorgewinterde leerkrachten al lang weten: alles wat in de wereld gebeurt, kan jouw klaslokaal binnenkomen. Elke oorlog, elk conflict kan gevolgen hebben voor jouw klasgebeuren. Van een ouder die als soldaat naar het conflictgebied gestuurd wordt, tot kinderen die uit een oorlogsgebied weggevlucht zijn. Via de school kunnen dus ook alle kinderen direct of indirect hiermee in contact komen.

Ondertussen moeten we kinderen en tieners bewust leren omgaan met alle vormen van technologie, en al zijn het misschien niet de cyberaanvallen waar het World Economic Forum voor waarschuwt, een hack van een populaire app als Snapchat kan ook voor jongeren verstrekende gevolgen hebben. Het is immers een rechtstreekse lijn naar miljoenen jongeren die ‘misbruikt’ kunnen worden door mensen met slechte bedoelingen.

5 | EN HOE ZIT HET MET DE TOEKOMST?

We staan voor heel wat uitdagingen. Wellicht is het allerbelangrijkste de draagkracht van onze planeet. De klimaatuitdagingen zijn enorm. Een belangrijke factor is de demografische boom die we meemaken en die de komende decennia erg op onze wereld zal wegen. In 1800 waren we nog met één miljard, in 1930 verdubbelde dit, in 1959 waren we al met drie miljard, 1974 vier miljard, 1987 vijf miljard... Ondertussen zijn we met meer dan zeven miljard, een kaap die we in 2011 namen.

Dit cijfer zal deze eeuw nog toenemen tot cijfers van negen tot meer dan tien miljard mensen. Enkel enorme ziektes of oorlogen kunnen dit cijfer nog bijstellen. Toch neemt de wereldbevolking niet toe om de reden die je misschien vermoedt. Onder andere Hans Rösling stelt dat de huidige aangroei niet meer door geboortes veroorzaakt wordt. In 2012 kreeg een gezin wereldwijd nog gemiddeld 2,5 kinderen. Vijftig jaar geleden was dit nog vijf! Hij omschrijft de huidige periode als een historische piek van het aantal kinderen en jongeren. Er zijn er vandaag 1,8 miljard en er zullen naar schattingen wellicht nooit meer kinderen zijn dan vandaag. Daarmee kondigt hij een nog komende, wereldwijde vergrijzingsgolf aan. Die zien we niet enkel in de westerse wereld, maar ook bijvoorbeeld in China waar de een-kind-per-gezinpolitiek een enorme vergrijzing in de hand heeft gewerkt.

Hoeveel kinderen er geboren moeten worden om een bevolking in stand te houden (*fertility rate* genoemd) is niet zo eenduidig te stellen, omdat er een directe link is met kindersterfte. In de westerse wereld met een laag aantal kindersterfte, heb je bijvoorbeeld een gemiddelde van 2,1 kinderen per gezin nodig om de bevolking in stand te houden.

Naarmate het aantal kinderen dat sterft in een land hoger is, kan het cijfer oplopen tot 3,4 kinderen per gezin.

In België was, volgens de Wereldbank, het cijfer in 2012 1,8, in Nederland 1,7. Als de bevolking in deze regio's wel nog toeneemt, is dit vooral doordat we langer leven en door migratie. In sommige landen, waaronder Duitsland en veel van de voormalige Oostbloklanden, is de bevolkingsgroei echter al omgeslagen in een bevolkingskrimp. Of dit hier ook zal gebeuren is moeilijk te voorspellen. Het valt ook moeilijk te voorspellen welke invloed de migratiestromen door de onrust in het Midden-Oosten hierop kunnen hebben.

De toekomst van onze jongeren lijkt er vooral eentje van een enorme, vergrijzende wereldbevolking. De actieve beroepsbevolking zal in heel veel landen steeds kleiner worden. Dit is niet iets wat alleen de westerse landen raakt. Het is een wereldwijd fenomeen. Met name China krijgt hiermee te maken. Dit kan ook grote economische effecten hebben. Economen, zoals bijvoorbeeld Moritz Kraemer van kredietbeoordelaar Standard & Poor's, zien alleen al hierdoor een mogelijke stagnatie van de economische groei. Welk effect zal dit hebben op het werk van onze kinderen? Betekent dit dat we vooral verpleegsters en verplegers nodig zullen hebben? Hoe zit het met werk? Een thema dat we verder in dit boek zullen bespreken.

6 | ZIEN ONZE KINDEREN HET ZELF NOG WEL ZITTEN?

In 2011 eindigden we ons boek *De Jeugd Is Tegenwoordig* met de vaststelling dat het optimisme bij onze jongeren weliswaar intact bleek, maar bij vele jongeren in de rest van de wereld het een ander verhaal bleek. Meer nog, we vreesden dat het geluk onder druk zou komen te staan.

De resultaten zijn diffuus. Dat het toen nog relatief goed ging met onze jeugd blijkt ook uit het *Health Behaviour in School-aged Children* (HBSC)-onderzoek van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), een grootschalig onderzoek naar de gezondheid, de lifestyle en het geluk van kinderen in de leeftijd van elf, dertien en vijftien jaar in meer dan veertig landen. Het is nog wachten op de opvolger van deze studie om te zien wat de effecten van de economische crisis zijn op onze jongeren, maar cijfers van Eurostat uit 2015 (weliswaar gebaseerd op een bevraging uit 2013) tonen dat de Nederlandse en Belgische jongeren zichzelf voor geluk en tevredenheid over hun eigen leven respectievelijk een 7,9 en een 7,8 geven.

Tegelijk toont een studie van onderzoeksbureau Ipsos uit 2014 dat bij Belgische jongeren het optimisme voor de toekomst niet zo goed scoort:

Young people tend to be less positive about their future

	UNDER 30s	TOTAL
China	78%	82%
Brazil	48%	52%
Turkey	47%	50%
India	46%	51%
Japan	41%	47%
Russia	41%	42%
S Africa	41%	42%
Total	37%	42%
Argentina	34%	40%
Sweden	32%	40%
Australia	30%	40%
Germany	30%	38%
Poland	30%	35%
S Korea	27%	40%
US	26%	29%
Canada	24%	33%
GB	22%	36%
Italy	21%	34%
Spain	16%	25%
France	16%	25%
Belgium	12%	24%

Bron: IPSOS-MORI

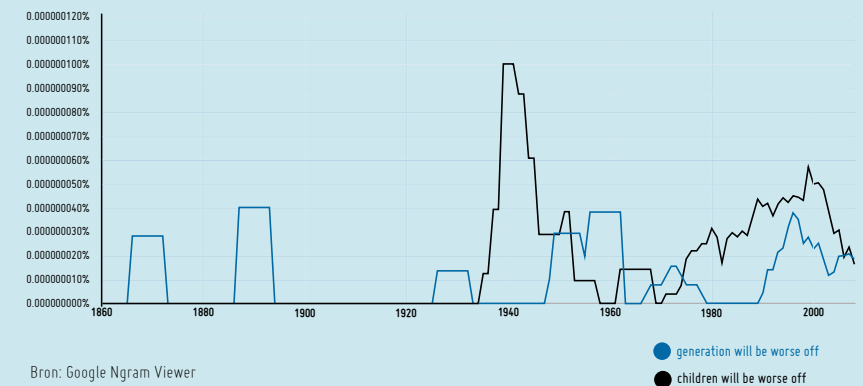
De Belgische jongeren denken dus zelf dat ze het slechter zullen hebben dan hun ouders ... Hoe kun je deze resultaten met elkaar rijmen?

Om dit te begrijpen moeten we een onderscheid maken tussen persoonlijk en globaal optimisme. In de vraagstelling van Ipsos gaat het over hoe je als individu denkt dat het met de hele groep zal gaan. Dit globaal optimisme staat al langer onder druk. Maar uit een onderzoek van Trendwolves en iVOX, ook uit 2014, blijkt dat de economische crisis waar we nu al jarenlang over spreken, wel degelijk een duidelijke weerslag heeft op hoe de jongeren de toekomst van de wereld zien. Een slogan die de tijdgeest bij jongeren goed samenvat is *everything is fucked*, *everything is ok*. De wereld is misschien om zeep, maar met mij en mijn omgeving komt het wel goed. Dit laatste zou je kunnen omschrijven als persoonlijk optimisme en dat blijkt intact.

7 ZAL DE VOLGENDE GENERATIE HET SLECHTER HEBBEN DAN DE VORIGE?

Je hoort het wel vaker: onze kinderen zullen het slechter hebben dan de vorige en onze jongeren lijken er zelf ondertussen van overtuigd. Googel even *'next generation will be worse off'* en je krijgt een doembeeld dat kan tellen. Maar klopt het en is dit zo nieuw?

Opgezocht in de Ngram Viewer van Google, een tool waarmee je kunt nagaan hoe vaak woorden of korte zinnen opduiken in de enorme verzameling boeken die Google digitaliseerde, blijkt dit idee regelmatig de kop op te steken:

Dit is natuurlijk niet alleszeggend, maar als we de verschillende bronnen van dichtbij bekeken, bleek de stelling al op te duiken in teksten uit 1890 en zie je het idee doorheen de geschiedenis regelmatig terug opduiken in de vorige eeuw.

Resultaten uit het verleden zijn natuurlijk geen garantie voor de toekomst. Er bestaat altijd een kans dat, net als bij de vele voorspellingen over het einde van de wereld, het nu opeens wel zou kunnen kloppen. Toch is er een ander probleem met deze uitdrukking of voorspelling: want waarover gaat het? 'We leven langer' is voor de een goed, voor de ander een uitdaging. Leggen we de nadruk op het al dan niet kunnen kopen van een eigen huis of leggen we de nadruk op kunnen studeren? Veel heeft te maken met onze opvattingen over een 'kwaliteitsvol' leven. En als we het hebben over de volgende generatie die het al dan niet slechter zal hebben, over wie hebben we het dan? Over elke jongere? Over de jongeren uit de middenklasse? Over kinderen in Europa? De diversiteit hier is al even groot.

In wat volgt zullen we veel bewegingen in de samenleving duiden en meegeven hoe je er als ouder, opvoeder of leerkracht op in kunt spelen. Het beeld dat we zo zullen tekenen, zal veel complexer blijken dan de eenvoudige vraag of het beter of slechter zal gaan.